

Digitalizálás lépésről lépésre

November 10-én és 11-én rendezték meg az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK) a *Digitalizálás lépésről lépésre* című MINERVA-Plus műhelykonferenciát. A rendezvény első napján főként a képalapú digitalizálás gyakorlati kérdései voltak napirenden. Bemutatták a MINERVA projekt 6. munkacsoportja által szerkesztett *Good Practice Handbook (version 1.2)* című kiadvány magyar fordítását, ami gyakorlati útmutatásokkal segíti a digitalizálási projektek résztvevőit.

Rónai Iván, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) főosztályvezetője az európai szintű együttműködésre, az egyes tagállamok digitalizálási törekvéseinek összehangolására hívta fel a figyelmet, a versenyképesség megvalósítása érdekében. Előadásában ismertette a MINERVA projekt egyes munkacsoportjait és azok tevékenységét is.

Káldos János, a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) munkatársa a nap folyamán két előadást tartott. Az első előadásban a digitalizálás alapfogalmainak tisztázásáról, a művelet elméleti és gyakorlati korlátairól, a digitalizálási projekt folyamatairól és annak összetevőiről volt szó. A délutáni előadás részletes áttekintést adott a digitalizálási szabványokról, az állóképekre vonatkozó metaadatokról és azok forrásairól.

Kastaly Beatrix a digitalizálás állományvédelmi kérdéseiről, a forrásdokumentumokat érő káros hatásokról beszélt.

A digitalizált képi állományok fizikai jellemzőiről, az optimális felbontás kiválasztásáról és a tömörítési lehetőségekről igen részletes és pontos adatokkal szolgált *Mihalik József*, a HM Térképészeti Kht. szolgáltató osztályának vezetője.

A Pyhtea Kft. digitalizálási gyakorlatáról élő videoközvetítés segítségével kaptak képet a résztvevők, majd *Török Máté* – a kft. egyik munkatársa – mutatta be a képfeldolgozás általuk is alkalmazott módszerét.

A képek digitalizálásával kapcsolatban több előadó felhívta a figyelmet arra, hogy mennyire fontos az első „nyers kép”, a master kép archiválása, mivel az eltérő felhasználói igények kielégítésére számtalan javított, retusált változat készül, megváltoztatva az eredeti dokumentum információtartalmát. *Horváth Ádám*, az OSZK informatikai főigazgató-helyettese a digitális kötelempéldányok kezeléséről, a munkafolyamatok szoftveres környezetéről beszélt.

A Neumann-ház munkatársa, *Legeza Dénes* a digitalizálás jogi útvesztőiben segített eligazodni, bár az előadást követő hozzászólásokból kiderült, hogy a jelenlegi magyar jogi környezet szinte lehetetlenné teszi a digitalizáló műhelyek számára a – minden részletre kiterjedő – jogkövető magatartást. A beszélgetésben felmerült az a kérdés is, hogy vajon kell-e jogdíjat fizetni az eredeti képek javított vagy restaurált változatai után, mivel ez a digitalizált kép már nem azonos azzal az eredetivel, amit a szerző létrehozott.

Krén Emil, a Központi Fizikai Kutatóintézet (KFKI) kutatója a digitalizált képgyűjtemények on-line szolgáltatásáról, webes megjelenítésük fázisairól beszélt. A felállított modellben nagy hangsúlyt fektetett a használhatóság követelményére.

Az első nap záró előadását *dr. Plihál Katalin* – az OSZK térképtárának vezetője – tartotta *Térkép helyett kép?* címmel. Fontos információkkal szolgált a digitalizált kartográfiai dokumentumok webes megjelenítési lehetőségeiről és korlátairól.

A konferencia második napján a szöveg alapú digitalizálás témakörét járták körül az előadók. *Bánkeszi Katalin*, a Neumann-ház igazgatója a digitalizálási projektek előkészítésének és megtervezésének fontosságát hangsúlyozta. *Jelles napok, Olvasni jó!* és *Irodalmi képek* elnevezésű szolgáltatásaikkal a már létrehozott digitális tartalmak sokoldalú felhasználására igyekeznek mintát adni.

Sudár Annamária a Neumann-ház digitalizálási gyakorlatáról beszélt. Megismertük a kezdeteket, amikor még nagy dolognak számított, hogy egyáltalán van tartalom a neten. Aztán később

már a minőségen volt a hangsúly. Eleinte még nem nevezték meg, hogy az adott mű mely kiadását célszerű digitalizálni. Ma már egyértelmű, hogy a megfelelően korrektúrázott kritikai kiadásokat érdemes felhasználni. A kiadások kiválasztását a Neumann-házban 2003 óta három szakértő segíti. Az előadó elmondta azt is, hogy szükség lenne igényfelmérésre az egyes tudományterületeken (pl. reáliák) és esetleg fel kellene osztani a szakirodalom területeit a nagy digitalizáló műhelyek között.

Bacsa András, a Neumann-ház munkatársa az OCR előnyeit és hátrányait ismertette. Jelenleg kottákat és képleteket nem lehet szöveggént digitalizálni. Sajnos tudomásul kell vennünk, hogy a szövegfelismertetéssel elvesznek a dokumentum keletkezésének korára jellemző tipográfiai megoldások és az egyes nyomdákra jellemző betűtípusok is. Ezt az árat fizetjük azért, hogy a digitalizált dokumentum teljes szövege kereshető legyen és hogy a fájl minél kisebb helyet foglaljon szerverünkön. Szerencsés helyzetben vannak azok a műhelyek, ahol nem kényszerülnek választásra, hanem meg tudják őrizni és szolgáltatják a dokumentumot képként és felismertett szöveggént is.

Takáts Béla a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár korrektúrázási gyakorlatáról beszélt. Az előadás résztvevői hasznos gyakorlati tanácsokat kaptak a korrektúrák készítéséhez. Előadásában kitért arra, hogy mit kezdjük azzal, ha a szerző helyesírási hibát ejtett az eredeti műben, mit és hol szabad kijavítani a digitalizált változatban, miért célszerű az eredetitől eltérő betűszínt alkalmazni a szöveg egyes pontjain a korrektúrázás során. A három legfontosabb jó tanács, hogy következetesen járjunk el minden esetben, egységes gyakorlatot alakítsunk ki és mindezt pontosan dokumentáljuk.

Király Péter, az Arcanum Kft. munkatársa az xml alapú szöveg- és karakterkódolás előnyeit és hátrányait mutatta be.

Bakonyi Géza a metaadatok rendszeréről beszélt. Elmondta, hogy a metaadatok alkalmazásakor a keresés áll a középpontban, az információ megtalálhatósága. Javasolta, hogy a metaadatlapok készítésében a Dublin Core-hoz igazodva, a funkcionális megfeleltetésre törekedjünk, az adatelem-készleteinket pedig a keresési feltételeknek megfelelően alakítsuk ki.

Antonella Fresa, a MINERVA projekt olaszországi képviselője bemutatta a kulturális weboldalak tíz minőségi követelményből álló ellenőrzőlistáját. A projekt keretében létrehoztak egy mátrixot, amelyben egytől háromig pontozható, hogy mennyire tökéletes, illetve nem tökéletes az adott weboldal. A táblázat oszlopában az oldal készítésének egyes munkafolyamatai találhatók, a tervezéstől a megjelenésig. A sorokban pedig a tíz prioritás van felsorolva. Az egyes prioritások fontosságát pontozzák a különböző munkafolyamatokban. Kiderült, hogy a legfontosabb folyamatok a tervezés, a design, a kivitelezés és a publikációs szakasz, tehát a projektvezetőnek ezekre kell fokozottan koncentrálnia. További fontos szempontként említette az előadó az átjárhatóság biztosítását.

Drótos László előadásának középpontjában a felhasználói igények pontos felismerése és az azoknak megfelelő szolgáltatások kialakítása állt. Mit várnak az emberek a digitalizált dokumentumoktól? – tette fel a kérdést az előadó, mivel a megjelenési formátum(ok) kiválasztása nagyban befolyásolja, hogy az adott szolgáltatás sikeres lesz-e. Jó tanácsként elhangzott, hogy nézzük meg más gépekről is a végeredményt, mert a különböző megjelenítés miatt előfordulhat, hogy mások nem ugyanazt látják, amit mi.

Ajánlott az ISO 88592-2-es szabvány használatát, a latin 2-es kódkészlet alkalmazását, egyszerű betűtípus választását, relatív méretek megadása, hogy a lábjegyzetek a dokumentum végén legyenek (így jól nyomtathatók), és több formátumot kell elérhetővé tenni. Ne használjunk frame-eket, stílusfájlokat és automatikus elválasztást.

Vaskó Péter, a Filmvilág rovatszerkesztője a folyóirat nemrégiben létrejött digitális archívumát ismertette, létrehozásának tapasztalatait osztotta meg a résztvevőkkel. Elmondta, hogy az elkövetkező másfél évben befejeződik a huszonöt éves Filmvilág évfolyamainak adatbázisba rendezése, így on-line formában elérhető lesz a folyóirat valamennyi száma, ráadásul a digitalizált szövegek mellett minden oldal faksimile-másolata is megtalálható lesz.

Tóth Tünde irodalomtörténész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Informatika Önálló Program munkatársa a hálózati kritikai kiadásokról beszélt. Az általuk készített hálózati kiadások esetében több forrás is

rendelkezésre áll a kutatók számára. Jó példa erre az *Effectus Amoris* (1998–99) hálózati kritikai kiadása, ahol egymás mellett láthatjuk a mű mai helyesírású, ejtéstükrözött és betűhű átiratát fakszimilével.

Renkecz Anita, a MEK munkatársa előadásában elmondta, hogy a digitalizált végtermékek még csak kis mértékben láthatóak. Az on-line hozzáférés előmozdítására hívta fel a figyelmet. Részletezte a közgyűjteményi szféra teendőit: pontosan fel kell mérni a jelenlegi helyzetet, egy szempontrendszer segítségével kell kijelölni azoknak a periodikumoknak a körét, amelyeknek minél hamarabb meg kell jelenniük digitalizált változatban.

Sámuelné Ábrahám Mónika, a József Attila Megyei Könyvtár munkatársa az *Új Forrás* című folyóirat digitalizálásának tapasztalatait osztotta meg hallgatóival.

Moldován István a rendezvénysorozat zárásaként összefoglalta a két nap eseményeit. Hangsúlyozta, hogy növelni kell a rálátást a digitalizált dokumentumokra. A projektek nyilvántartása szintén fontos lenne, az átláthatóság érdekében. A Nemzeti Digitális Archívumot a digitális dokumentumok MOKKA-jaként említette. (Egyszer talán a digitális dokumentumok Mekkája is lehet majd, ahova nem csak az életben egyszer, hanem nap mint nap érdemes lesz „elzarándokolni”!) Felhívta a digitalizáló műhelyek figyelmét arra, hogy az ajánlott metaadat-rendszereket lenne jó alkalmazni. Módszertani alapok letételében is sokat nyújtott a rendezvény.

Köntös Nelli

400 évvel ezelőtt jelent meg Szenci Molnár Albert *Dictionarium Latinovngaricum ... Vngaricolatinum Nürnbergben*

Szenci Molnár Albert (1574–1634) szótára megjelenésének négy századik évfordulója alkalmából 2004. október 29-én tudományos konferenciát szervezett a Károli Gáspár Református Egyetem és az Országos Széchényi Könyvtár.

P. Vásárhelyi Judit elnöki megnyitójában örömet fejezte ki, hogy a nemzeti könyvtár adhatott otthont a színvonalas konferenciának.

Szűcs Ferenc, a Károli Gáspár Református Egyetem rektora köszöntőjében megemlékezett Szencinek a református egyház és hívek számára megjelentetett kiadványairól (zsoltárok, javított Károlyi-biblia). Mint elmondta, „a *Psalterium Ungaricum* a reformátusok ajkán régóta él”. „Szenci Molnár Albert énekelteti a magyarokat”, szótára pedig új ruhába öltöztette a magyar nyelvet. Károli Gáspár és Szenci Molnár Albert öröksége ma is időszerű tudományos kérdéseket vet fel, és újabb feladatok elé állít minket.

Szathmári István professzor a *Mennyiben szolgálták Szenci Molnár Albert szótárai a magyar irodalmi nyelv (standard) létrejöttét?* témában tartott előadást. Említést tett Szenci nyelvtanáról, amely először rendszerezte nyelvünket, és Pázmány Péter tetszését is elnyerte. Szenci Sylvester János után elsőként ismertette meg Európával a magyar nyelv sajátosságait. A jogi, orvosi, liturgikus és a hivatali élettel kapcsolatos műszavak szép számban szerepelnek szótárában, ami arról tanúskodik, hogy Szencit az élet teljessége érdekelte, és pályáján nem csak egy tudományterület művelésére szorítkozott.

Pusztai Ferenc professzor Pirnát Antalt idézve „jó, könnyen használható kéziszótárnak” nevezte Szenczi latin–magyar, magyar–latin szótárát. E kétnyelvű lexikon szerinte nyelvtörténeti típusú, mivel fontos adatokat közöl nyelvünk XVI. századi állapotáról. Jelentős mértékben támaszkodik Petrus Dasypodius *Dictionarium Latinogermanicum et vice versa Germanicolatinum* című művére. Az értelmező típusú szótárnak is előképe, mivel számos értelmezett szókapcsolatot közöl. A különböző jelentések (*item ... , item ...*) megadásával a közel másfélszáz év múlva megjelenő, számozott jelentésű szótár felé mutat előre. A szótár magyar–latin része „szótárfüzet” típusú, és azért is jelentős, mert megjelenéséig nem volt segédeszköz a magyarról latinra fordítók számára.

Szerencsés egybeesésként a konferenciára elkészült Szenci nyelvtanának, a *Novae grammaticae Ungaricae libri duonak* (Hanau, 1610) fakszimile kiadása és magyar fordítása. *Vladár Zsuzsanna*, a magyar fordítás elkészítője előadásában e grammatika terminológiáját vizsgálva felhívta a figyelmet többek között arra, hogy a